

ЖИСМОНИЙ МАДАНИЯТ ФАНИ БОШЛАНҒИЧ СИНФДА АСОСИЙ КОМПЕТЕНЦИЯ СИФАТИДА

Хушназаров Фаҳриддин Раҳимович

Қўқон давлат университети доценти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17617746>

Аннотация: Мақолада умумтаълим мактабларида жисмоний тарбия бўйича белгиланган давлат стандартида асосий компетенцияларни шакллантириш ижтимоий йўналтирилган педагогик таълимни жорий этиш шартларини шакллантириши ёритилган. Шунингдек, муаллиф бошланғич синф ўқувчиларга жисмоний тарбия дарс жараёнида мантикий саволлар, кроссвордлар, бошқотирмалардан фойдаланган ҳолда ўтилган дарс таълим-тарбия сифатини оширишда муҳим омил эканлигини айтиб ўтган.

Калит сўзлар: Жисмоний маданият, шахсий қизиқишларни қондириш, мустақил фаолиятга йўналтириш, таҳлил қилиш ва тегишли маълумотлардан фойдаланиш.

Аннотация: В статье освещается, как формирование основных компетенций в установленном государственном стандарте физической культуры в общеобразовательных школах формирует условия внедрения социально ориентированного педагогического образования. Также автор указал учащимся начальных классов, что занятие с использованием логических вопросов, кроссвордов, головоломок в процессе урока физической культуры является важным фактором повышения качества обучения.

Ключевые слова. Физическая культура, удовлетворение личных интересов, ориентация на самостоятельную деятельность, анализ и использование соответствующей информации.

Annotation: The article covers the formation of basic competencies in the state standard established on physical education in secondary schools, forming the conditions for the introduction of socially oriented pedagogical education. The author also mentioned that physical education for elementary students is an important factor in improving the quality of education, the lesson mentioned using logical questions, crosswords, puzzles in the course of the lesson.

Key words. Physical Culture, satisfaction of personal interests, orientation to independent activities, analysis and use of relevant information.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида таълим тизимида олиб борилаётган оқилона сиёсат ҳозирда муносиб самарасини бермоқда. Бунда таълимнинг ўзига хос миллий модели – узлуксиз таълим тизими ҳаётбахш омил вазифасини ўтамоқда. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”, “Жисмоний тарбия ва спорт тўғрисида”ги Қонунлари асосида қабул қилинган бир қатор қарор ва фармойишларда юртимизда ёш авлодни ҳар томонлама баркамол этиб тарбиялашдек улуғвор мақсадлар кўзда тутилган. Маълумки, бошланғич таълим узлуксиз таълим тизимининг қуйи, айти пайтда ҳал қилувчи босқичларидан ҳисобланади. Чунки ушбу босқичда болаларнинг онги ва тафаккурида мавжуд бўлган яширин имкониятлар аниқланади, ривожлантирилади, уларда таълимнинг дастлабки давридан бошлаб янги имкониятлар шакллантирилади, ўрганишга ҳамда таълим жараёнига нисбатан жонли қизиқиш шакллантирилади ва ҳ.к.

Буни жисмоний тарбия ва спорт тўғаракларида ҳам яққол кўриш мумкин. Жисмоний тарбия ва спорт машғулоти бoшланғич синфдаги ўқувчиларни ҳам жисмонан, ҳам руҳан соғлом қилиб тарбиялаш, уларнинг қадди-қоматини чиройли ўстириш ва бошқа педагогик мақсадларни назарда тутати. Бундан ташқари, жисмоний тарбия ҳамда спорт машқлари ўқувчилар билан ишлашда ўқитувчи учун қулай шарт-шароит ва омилларни юзага келтиради. Асрлардан асрларга ўтиб, халқимизнинг маданий қадриятлари даражасига кўтарилган, айтиш мумкин, ҳозирги кунда, ёш авлодни юксак инсоний фазилятлар асосида тарбиялашга қаратилган, ҳам руҳан, ҳам жисмонан тарбиялаш ҳисобланади. Шу боис ҳам жисмоний тарбия фанини ўқитишда ўқувчиларнинг компетентлик лаёқатини янада оширишга қаратилган ҳолда дарс самарадорлигини янада ошириш мумкин. Негаки, бoшланғич синф ўқувчиларга жисмоний тарбия дарс жараёнида мантиқий саволлар, кроссвордлар, бошқотирмалардан фойдаланган ҳолда ўтилган дарс таълим-тарбия сифатини оширишда муҳим омил саналади. Шу билан бирга, мантиқий саволлар, кроссвордлар ўйинлари:

- бoшланғич синф ўқувчиларини болаликдан ўзаро аҳил ва жипс бўлишга ўргатади;
- бoшланғич синф ўқувчиларини болаликдан дарсда деярли ҳамма ўқувчи ҳозиржавоблик билан жавоб қайтариш шаклланади;
- бoшланғич синф ўқувчиларини дарсга қизиқишларнинг уйғотади;
- бoшланғич синф ўқувчиларини кроссворд орқали спорт атамаларни топишга қизиқишларини уйғотади;
- болаларда муросилилик, бағрикенглик, хушфеъллик фазилятларини шакллантиради.
- "Компетенция" ва "компетентлик" тушунчалари принципно жиҳатдан фарқланади. "Компетенция – бу бирор нарсани яхши ёки самарали бажаришга бўлган мотивацияланган қобилият, у шахснинг ўзаро боғлиқ сифатлари мажмуини (билимлар, малакалар, кўникмалар, фаолият усуллари) ўз ичига олади, улар муайян предметлар ва жараёнлар доирасига нисбатан белгиланади ва уларга нисбатан сифатли самарали фаолият учун зарур". "Компетентлик, муаллифнинг фикрига кўра, бу шахснинг муайян вазиятларда фаолиятни амалга оширишга тайёрлигини тавсифловчи вазиятли тоифа; шахснинг сифатининг интеграцияланган кўрсаткичи, муайян фаолиятни бажаришга тайёрлигини тавсифлайди". Компетентлик кенгроқ тушунча, чунки у фаолият асоси билан кучайтирилган, шахсий сифатни акс эттиради.

В.И. Байденконинг фикрига кўра, "...Сўнгги пайтларда "компетенция" атамаси битирувчиларни тайёрлаш сифатининг интеграцияланган кўрсаткичларини белгилаш учун хизмат қилмоқда, таълим жараёни натижаси тоифаси сифатида намоён бўлмоқда. Компетенциялар таълим тизимларини лойиҳалашда мақсад қўйишнинг янги тури сифатида намоён бўлади". Ўқитиш мақсадининг ўзгариши билан бирга ўқитиш мазмуни ва назорат қилиш усуллари ҳам ўзгаради. Олимлар, хусусан, А.В. Хуторской, таълимда компетентлик ёндашувини амалий жиҳатдан қўллаш ҳам асосий, ҳам фанлараро компетенцияларни шакллантириш муаммосини ҳал қилишни талаб қилишини таъкидлайди. Шунинг учун педагоглар биринчи навбатда қуйидаги вазифаларни ҳал қиладилар:

- умумий таълим мақсадини ташкил этувчи асосий компетенцияларни аниқлаш;

- ушбу асосий компетенцияларни шакллантиришда таълим фанларининг роли ва ўрнини аниқлаш;
- ўқувчиларнинг у ёки бу ўқув фанини ўзлаштириш даражасини тавсифловчи компетенцияни аниқлаш (яъни фанлар бўйича ўқитиш мақсадини таълимнинг асосий мақсади билан боғлаш);
- юқорида номланган компетенцияларнинг мазмунини, ушбу мазмунни амалга ошириш ёндашувлари ва усулларини аниқлаш;
- тегишли компетенцияларни шакллантириш имконини берувчи технологияни, назорат шакллари ва усулларини, баҳолаш мезонларини ва, агар имкон бўлса, у ёки бу компетенцияни эгаллаш даражаларини ишлаб чиқиш.

Компетенцияларни таълимнинг меъёрий ва амалий тизимида киритиш замонавий мактаб учун хос бўлган муаммони ҳал қилишга қаратилган, бунда ўқувчилар назарий билимларни яхши ўзлаштирган бўлсаларда, бу билимларни аниқ ҳаётий ёки муаммоли вазиятларда қўллашни талаб қиладиган фаолиятда жиддий қийинчиликларга дуч келадилар. Компетентлик ёндашуви ўқувчи томонидан алоҳида билим ва кўникмаларни ўзлаштиришни эмас, балки уларни мажмуада эгаллашни талаб қилади.

О.Е. Лебедев "компетентлик ёндашуви" атамаси педагогикада нисбатан яқинда пайдо бўлганига эътибор қаратади, бу жамиятда содир бўлаётган ўзгаришлар ва таълимдаги зарур ўзгаришларни аниқлашга интилиш билан боғлиқ. Компетентлик ёндашуви – бу таълим натижасига эътибор қаратувчи ёндашув, бунда натижа сифатида ўзлаштирилган маълумотлар йиғиндиси эмас, балки инсоннинг турли муаммоли вазиятларда ҳаракат қилиш қобилияти кўриб чиқилади. Бу вазиятларнинг тури (мажмуи) таълим муассасасининг турига (хусусиятига) боғлиқ: умумий ёки касб-хунар таълими, бошланғич, ўрта ёки олий.

Мактабда жисмоний маданиятни замонавий ўқитиш мақсадларни амалга ошириш умумий таълим концепциясининг асосий тамойилларига таяниши билан тавсифланади: инсонпарварлаштириш, демократлаштириш, дифференциациялаш ва индивидуаллаштириш, фаолиятга ёндашув – шахсни жисмоний тарбия ва спорт фаолияти бўйича индивидуал ва жамоавий дастурларни фаол бажаришга йўналтириш, жисмоний ўз-ўзини таълим олиш ва ўзини такомиллаштириш жараёнига жалб этишга ёрдам беради. Шу муносабат билан ўқитиш зарур билимларни олиш, жисмоний машқлар билан онгли равишда шуғулланиш, уларни дам олиш, машқ қилиш, иш қобилиятини ошириш ва соғлиқни мустаҳкамлаш учун мустақил равишда қўллаш малакаларини шакллантириш вазифасини олдинга қўяди.

Шундай қилиб, бугунги кунда хорижда ва мамлакатимизда компетенцияларга катта эътибор қаратилмоқда. Фан, маданиятнинг кўплаб соҳаларида юзаки компетент бўлиш мумкин, лекин компетенциялар жуда чекланган бўлиши, яъни малакалар, тажриба, амалий қобилиятлар – кам.

Жисмоний маданият бошланғич синфда асосий компетенция ҳисобланади, чунки айнан шу даврда соғлиқни сақлаш ва мустаҳкамлаш, жисмоний тарбия-соғломлаштириш ва спорт-соғломлаштириш машқларини мустақил бажариш бўйича ҳаракат малакалари ва кўникмалари бўйича билимларнинг асослари шакллантирилади. Ўз соғлиғига ғамхўрлик қилмайдиган, уни сақлаш ва мустаҳкамлашга, соғлом турмуш

тарзини олиб боришга мотивацияланмаган бола, ўқитувчилар қанчалик ҳаракат қилмасин, замонавий ҳаёт шароитида соғлом қола олмайди.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. К. Д. Ярашев. Жисмоний тарбия ва спортни бошқариш. - Тошкент – Абу Али Ибн Сино номидаги тиббиёт.– 2002
2. А. Абдуллаев, Ш. Хонкелдиев. Жисмоний тарбия назарияси ва услубияти. Фарғона – 2004.
3. А. Абдуллаев, Ш. Хонкелдиев. Жисмоний тарбия назарияси ва методикаси. Тошкент – 2005.
4. Ахматов М.С. Узлуксиз таълим тизимида оммавий спорт-соғломлаштириш ишларини самарали бошқариш. 2001й. Тошкент.
5. Кошбахтиев И. А. Валеология асослари. 2001й. Тошкент.
6. Саломов Р.С., Керимов Ф.А. Жисмоний тарбияда педагогик технологиялар. 2002 й. Тошкент.
7. Ачилов А.М. Акрамов Ж.А. Гончарова О.В. Болаларнинг жисмоний сифатларини тарбиялаш. 2004 й. Тошкент.
8. Усмонходжаев Т. С. ва бошқа. Болалар ва ўсмирлар спорти машғулотлари назариясига услубиятлари. 2005 й. Тошкент.
9. Аванесов, В. С. Проблемы качества педагогических измерений / В. С. Аванесов И Педагогические измерения. — 2004. — № 2. — С. 9—13.
10. Ананьев, Б. Г. Человек как предмет познания / Б. Г. Ананьев. — Л.: ЛГУ, 2006. —339 с.
11. Апанасенко, Г. Л. Физическое развитие детей и подростков / Г. Л. Апанасенко. — Киев: Здоровья, 2011. — 80 с.